

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
МУКАЧІВСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ГУМАНІТАРНИЙ ФАКУЛЬТЕТ
КАФЕДРА АНГЛІЙСЬКОЇ ФІЛОЛОГІЇ ТА МЕТОДИКИ
ВИКЛАДАННЯ ІНОЗЕМНИХ МОВ**

МАГІСТЕРСЬКА РОБОТА

**МОВНІ ЗАСОБИ ВИРАЖЕННЯ ГУМОРУ В АНГЛІЙСЬКОМУ АНЕКДОТІ
ТА ОСНОВНІ ШЛЯХИ ЇХ ПЕРЕКЛАДУ**

Спеціальність «014 Середня освіта (Мова і література (англійська))»

ОС – магістр

Виконавець: Урвалек О.В.
студентка 2-го курсу,
групи СО МЛ(А)-2 (М)

(підпис)

Науковий керівник:
канд. пед. наук, доц. Бопко І.З.

(підпис)

Робота допускається до захисту:
Зав. кафедрою:
д. пед. наук, доц. Теличко Н.В.

(підпис)

«___» _____ 2019 р.

ЗМІСТ

ВСТУП	3
РОЗДІЛ 1. АНГЛОМОВНИЙ АНЕКДОТ ЯК ВИРАЗНИК НАЦІОНАЛЬНО-КУЛЬТУРНОЇ СВОЄРІДНОСТІ АНГЛІЙСЬКОГО ГУМОРУ	6
1.1. Мовна маніфестація гумору в анекдоті.....	6
1.2. Стереотипи англійського гумору і його відображення в анекдоті.....	11
Висновки до розділу 1.....	15
РОЗДІЛ 2. МОВНА ГРА ЯК ЛІНГВІСТИЧНИЙ ПРИЙОМ ВИРАЖЕННЯ ГУМОРУ В АНЕКДОТІ.....	17
2.1. Прийоми мовної гри на фонетичному рівні	17
2.2. Створення комічного ефекту на лексико-семантичному рівні.....	22
2.3. Специфіка прояву гумору на синтаксичному рівні	26
2.4. Прийоми мовної гри на текстовому рівні.....	28
Висновки до розділу 2.....	38
РОЗДІЛ 3. ОСОБЛИВОСТІ ПЕРЕДАЧІ ГУМОРІСТИЧНОГО ЕФЕКТУ АНГЛІЙСЬКОГО АНЕКДОТУ ЗАСОБАМИ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ.....	39
3.1. Аналіз та способи передачі фонетичних засобів комічності при перекладі англомовних анекдотів.....	39
3.2. Лексико-семантичні засоби реалізації гумору. Їх аналіз та способи перекладу в анекдотах.....	41
3.3. Засоби комічності на синтаксичному рівні. Їх аналіз та передача при перекладі англомовних анекдотів.....	49
3.4. Текстові засоби реалізації гумору. Їх аналіз та способи перекладу в анекдотах.....	58
Висновки до розділу 3.....	76
ВИСНОВКИ.....	78
ПЕРЕЛІК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	83

ВСТУП

Актуальність роботи визначається підвищеним інтересом сучасних лінгвістів до питань ігрового потенціалу мови. Гумор - це художній прийом у творах літератури або мистецтва, заснований на зображенні чого-небудь у комічному вигляді, а також твір літератури або мистецтва, що використовує цей прийом. У той же час, гумор - це доброзичливо-глузливе ставлення до чого-небудь, спрямоване на викриття вад.

Гумор є дуже важливою частиною спілкування між людьми, це найкращий спосіб швидко налагодити контакт з людиною, здобути її прихильність та повагу. Саме гумор вважається ознакою розуму, освіченості та ерудованості. Гумор часто не є універсальним і не переноситься з однієї культури в іншу, зазвичай через те, що залежить від деталей конкретного культурного оточення. З одного боку, в епоху глобалізації відмінності між культурами стають все більш зрозумілими, а гумор стає більш універсальним. З іншого - у кожній соціальній групі є певні рамки, куди гумор не пускають.

Гумор являється однією з найважливіших проблем при перекладі усного мовлення, а також текстів різноманітної тематики та змісту. Річ у тому, що навіть бездоганне володіння іноземною мовою далеко не завжди дає змогу людині зрозуміло, цікаво і, перш за все, у нашому випадку, кумедно передати свої думки.

Проблему комічного та його різновидів, в основному, досліджували літературознавці, які розглядали категорії комічного й трагічного (А.З. Вуліс, О.В. Голозубов, Е. Егз, Ю. Еко, Т. Ліппс, К. Трізенберг, К. Фішер). Комічне, зокрема гумор, досліджують у біології, психології, соціології, медицині (Дж. Геллоуей, М. Жерве, Р. Провайн, Дж.А. Хуфф); є навіть наукові роботи з математики гумору (Д. Касадонте, Дж.А. Паулос).

Вивчаються також прийоми створення комічного в різних типах тексту (Л.В. Азарова, А.Є. Болдирева, Т.Л. Ветвинська, Х. Колстон, Є.Н. Лебедев, А.Е. Левицький, Дж. Морреалл, В. Неш, Т. Огард, Н.К. Саліхова, С.І. Сотнікова, Г.Г. Тремасова, О.Б. Шонь), генезис і формування жанру анекдоту (О.С. Архіпова, Є. Курганов, М.А. Паніна, М.С. Петренко, О.Я. Шмельова, О.Д. Шмельов), прагмалінгвістичні аспекти анекдоту (Е. Лендваї, О.В. Переходюк, Г.Г. Почепцов,

Ю.Є. Савченко), засоби вираження гумору в сатирико-гумористичних художніх текстах (О.Д. Міхільов, О.А. Семенюк, О.Н. Титаренко), види гумористичних текстів (Д. Кіаро, С.Г. Коншина, З.В. Новицька, В.В. Химик), етнічні жарти (С. Альтман, Ю.О. Артемова, Д. Бен-Амос, К. Дейвіс, С. Рурк), зв'язки гендеру та гумору (Дж. Кауфман, А.П. Мартинюк, М. Нейтц, А.С. Птушка, Дж. Хей), міжкультурні (П.М. Донець, О.А. Леонтович, Ч. Лідз, Дж. Палмер, Л. Рубін), психологічні аспекти комізму (А.М. Ісен, А.А. Леонтєв, Р. Мартін, З. Фройд, В.І. Шаховський, М.Н. Шіота), проблеми перекладу (С.С. Кузьмін, А.-М. Лоріан, С.О. Швачко) та дидактичні аспекти гумору (М. Деніре, Б.Дж. Додж, А. Зів, М.І. Станкін, С. Трахтенберг, Дж. Уітмен). Чимало праць присвячено структурно-семантичним, комунікативним, когнітивним аспектам гумору (С. Аттардо, А. Бергер, А. Брок, В.В. Ганечко, О.Ю. Голобородько, Н.П. Карпчук, А.П. Мартинюк, Р. Ратмайр, Х. Сакс, Н.С. Соколова), аналізу гумору в різних типах дискурсу (М.Р. Желтухіна, М.В. Морозова, Дж. Холмс, Ю.В. Щуріна).

Проблема полягає у тому, що гумор за своєю сутністю є доволі делікатним. Можна дуже витончено зробити переклад на українську або ж російську будь-якого тексту, але гумор при цьому, який містився у вихідному тексті, буде безповоротно втрачений. Тому варто знати етнокультурні особливості не лише характеру людини, а й гумору як такого.

Об'єктом дослідження є мовна гра як лінгвістичний прийом вираження гумору в анекдоті.

Предметом дослідження є передача гумористичного ефекту англійського анекдоту засобами української мови.

Метою даної роботи є аналіз мовних засобів вираження гумору в англійському анекдоті та шляхи їх перекладу на українську мову.

Поставлена мета передбачає необхідність розв'язання таких **завдань**:

- визначити теоретико-методологічне підґрунтя вивчення жарту як текстово-дискурсивного утворення в межах функціонально-комунікативної стилістики тексту;
- розкрити сутність мовної гри як лінгвістичного прийому вираження гумору в анекдоті;

– здійснити аналіз мовних засобів вираження гумору в англійському анекдоті та шляхи їх перекладу на українську мову .

Наукова новизна полягає у вивченні особливостей перекладу гумору, який має розбіжності у підходах його вивчення, зокрема в аналізі мовних засобів вираження гумору в англійському анекдоті та шляхи їх перекладу на українську мову.

Практичне значення цієї роботи полягає у тому, що вона може бути використана у подальшому глибшому дослідженні гумору та його перекладу вчасності, при розробці практичних та теоретичних матеріалів для проведення занять з практики мови, перекладу.

Публікації. Основні положення, висновки та наукові результати дослідження відображено у одній публікації – міжнародному виданні.

Структура та обсяг дисертації. Дисертація складається зі вступу, двох розділів, висновків, списку використаних джерел. Загальний обсяг дисертації становить 85 сторінок.

ЗАГАЛЬНІ ВИСНОВКИ

Гумор (від англійського “*humour*” – вдача, настрої) – особливий вид комічного. Це така якість дії чи мови, яка обов’язково викликає почуття смішного; явище психологічного характеру. Його розуміння залежить від трьох факторів: ситуації спілкування, відправника та одержувача. Гумор може створюватись двома способами: ситуативно і лінгвістичними засобами. Для дослідження створення гумористичного ефекту, безперечно, великий інтерес становлять лінгвістичні прийоми, які можуть реалізуватися на різних рівнях.

Для кожної самостійної культури характерний свій власний тип гумору, своє бачення норми і культури поведінки. Він неначе живиться національним колоритом, логікою і специфічними поняттями, які народ прагне зберегти у своїй пам’яті. І англійський гумор не є винятком. Йому притаманні свої особливі риси, що і вирізняють його, роблять неповторним, а інколи і не зрозумілим для носіїв інших культур та інших стереотипів.

Основні морально-етичні цінності народу, його “душа” в короткому вигляді представлені в анекдоті, короткій, усній оповіді гумористичного або сатиричного характеру з несподіваною і дотепною розв’язкою.

Причини нерозуміння англійського гумору можуть бути різними. Серед них вирізняються: відсутність відповідних предметів або реалій у власній культурі, недостатність знань про прийняті норми поведінки в чужій культурі, погане володіння іноземною мовою. Проте, головною причиною є суто лінгвістичні моменти англійської мови та виникнення мовної гри у ній.

Існує два погляди на мовну гру. В широкому розумінні вона розглядається як спеціальне відхилення від мовних норм для створення певного естетичного (найчастіше комічного) ефекту. У вузькому розумінні її ототожнюють з грою слів або каламбуром. Проте “вузьке” розуміння відсікає різноманітний пласт образотворчих експресивних засобів. Крім того сучасні дослідження даного питання показали, що мовна гра широко представлена також на фонетичному, лексико-семантичному, синтаксичному та текстовому рівнях.

До основних фонетичних прийомів мовної гри в англomовних анекдотах належать: відмінності у вимові (упереджене ставлення носіїв мови до іноземців; кумедна імітація чужої мови; специфічність вимови на певній території; різниця між літературною та народною мовою; плутанина у словах внаслідок фонетичної подібності), спунеризми, як умисна або ненавмисна перестановка зазвичай початкового звуку або звуків двох чи більше слів, перенесення наголосу і зміна інтонації.

На лексико-семантичному рівні ми розглянули такі мовні засоби комічності: двозначність центру змісту, передачу імпліцитної інформації та різновид останньої, пресупозицію.

Двозначність відносно центру змісту речення стає можливою тоді, коли у мовленні співрозмовники акцентують увагу на різних елементах змісту. Відповідно це призводить до різного розуміння ситуації, внаслідок чого часто утворюється комічний ефект.

Імпліцитна інформація створює ефект оманливого очікування, оскільки читач або слухач неправильно інтерпретує зміст повідомлення. Відповідно, реакція слухача на таке повідомлення може створювати комічний ефект. Різновидом імпліцитної інформації є пресупозиція. Створення комічного ефекту в анекдотах з пресупозицією відбувається за рахунок різниці між очікуваною та фактичною відповіддю на запитання, яке може бути як риторичне, так і загальне.

На синтаксичному рівні ми розглянули такі засоби створення комічного ефекту: полісемію синтаксичних конструкцій (різне тлумачення однієї і тієї ж конструкції внаслідок структурної полісемії якогось компонента), омонімію синтаксичних конструкцій (компоненти, ідентичних за структурою конструкцій, відрізняються за синтаксичною функцією, зв'язками, трактуванням компонентів), речення-перестановки. Останні забезпечують виникнення двозначності трактування певних слів чи словосполучень, що вживаються із специфічним підтекстом, який не рідко може просто не помічатися чи не вірно розумітися співрозмовником. У свою чергу реципієнт (одержувач інформації) вживає такі слова із звичайними лексичними та граматичними значеннями.

Нарешті на текстовому рівні як основні прийоми мовної гри ми дослідили: каламбур та його різновиди, порівняння та повтор. Каламбур – гра слів або стилістичний зворот мовлення, заснований на комічному використанні різних значень слів, частин слова, груп слів, словосполучень, які однаково або подібно звучать або графічно оформлені. Він складається з ядра і базисного контексту. До складу ядра входять мінімум два елементи, об'єднані однаковою або схожою фонетичною (графічною) формою і різні за змістом. У семантичній структурі каламбуру виділяється чотири постійних і два змінних компоненти. До числа перших відносяться наступні види інформації: а) предметно-логічна, б) експресивно-стилістична, в) асоціативно-образна, г) функціональна. Змінні компоненти містять у собі різновиди фонові і соціолокальної інформації.

У даній роботі ми детальніше розглянули такі різновиди каламбуру: омонімічний та полісемантичний каламбур, гру слів оснований на фразеологічній одиниці або паронимазії. В англійських анекдотах за наявності полісемії комічний ефект виникає внаслідок мовного обігрування багатозначності слів, коли співрозмовник навмисно чи ненавмисно сприймає слово у іншому значенні; при омонімії слова мають або однакове написання або однакове звучання, проте різне значення. Можуть зустрічатися різні випадки омонімії в англійських анекдотах: омографи (слова, однакові за написанням, але різні за звучанням), омофони (слова, що мають однакову або схожу вимову, проте різне значення і відмінне графічне зображення), омоформи (слова, які мають однакове або схоже звучання та написання лише в деяких граматичних формах і часто відносяться до різних частин мови). У фразеологічному каламбурі досягається паралельне сприйняття як фразеологічного значення фразеологічних одиниць, так і прямого значення компонентів. Найчастіше це відбувається внаслідок омонімії його одиниць. Паронимазія полягає у комічному чи образному зближенні слів, які внаслідок схожості в звучанні або частковому збігові морфемного складу можуть іноді помилково, але частіше каламбурно використовуватись у мовленні.

При порівнянні відбувається уподібнення одного предмета чи явища іншому по якійсь спільній для них ознаці. Подекуди у порівнянні замість звичних конструкцій використовується вираз, який звичайно вживається у переносному значенні, проте для

утворення гумору в анекдоті повертається його початкове значення. Повтор полягає у повторі звуків, слів, морфем, синонімів чи синтаксичних конструкцій в умовах достатньої тісноти ряду. Він є досить важливим засобом досягнення комічного ефекту. Є різні види повторів: лексичні, синтаксичні, звукові.

На основі попереднього аналізу та перекладу англomовних анекдотів ми можемо зробити висновок, що англійський гумор справді специфічний, і головною його специфікою є мовна гра та її результат – двозначність тлумачення. Ця двозначність і призводить до виникнення комічного ефекту. Але подекуди вона створює серйозну проблему для перекладу і, відповідно, розуміння.

Розглянувши на основі взятих анекдотів різні прийоми мовної гри, що беруть участь в утворенні гумору на фонетичному, лексико-семантичному, синтаксичному та текстовому рівнях мови і зробивши переклад цих анекдотів, ми визначили, що найбільші труднощі у передачі комізму виникали при перекладі двозначних елементів (конструкцій), яким не має відповідників в українській мові. Особливо це спостерігалось при передачі каламбуру та його різновидів, полісемії та омонімії синтаксичних конструкцій, певних особливостей вимови, наголосу та інтонації. Так повна семантична і стилістична адекватність перекладу каламбуру (тобто передача не тільки змісту, але і форми) забезпечувалась лише тоді, коли семантика обох елементів його ядра мала паралельний полісемантичний або омонімічний еквівалент в українській мові. У протилежному випадку ми вводили додаткові лексичні елементи, тобто використовували логічний розвиток поняття (модуляцію), спосіб додавання чи описовий переклад. Це саме стосувалося й інших складних випадків мовної гри: полісемії та омонімії синтаксичних конструкцій, певних особливостей вимови, наголосу та інтонації. Завдяки цьому відтворювалась і семантика, і образність двозначних елементів, що у свою чергу створювало можливість правильної передачі сутті і стилістичного вигляду усього анекдоту.

Не виникало особливих проблем при передачі таких засобів комічності у перекладі як: імпліцитна інформація, пресупозиція, двозначний центр змісту, речення-перестановки, порівняння та повтор. В анекдотах, у яких гумористичний ефект був створений саме на таких прийомах мовної гри, у перекладі ми найчастіше

використовували додавання, конкретизацію, перестановку, вилучення. Дещо рідше застосовувалися генералізація, граматична заміна і членування речення. І практично зовсім не спостерігалось застосування буквального перекладу.

МУКАЧІВСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

89600, м. Мукачево, вул. Ужгородська, 26

тел./факс +380-3131-21109

Веб-сайт університету: www.msu.edu.ua

E-mail: info@msu.edu.ua, pr@mail.msu.edu.ua

Веб-сайт Інституційного репозитарію Наукової бібліотеки МДУ: <http://dspace.msu.edu.ua:8080>

Веб-сайт Наукової бібліотеки МДУ: <http://msu.edu.ua/library/>